

Transmisja i recepcja europejskich wzorów emblematycznych w wystroju opactw cysterskich na ziemiach polskich

Emblematyka wypracowała specjalny system znaków-symboli, opierała się na powszechnie znanych i ustalonych pojęciach, które wyrażane były za pomocą tych samych lub delikatnie modyfikowanych wyobrażeń plastycznych. Teoretycy, ale również praktycy gatunku uważali, że bardziej zasługuje na miano nauki niż sztuki. W rzeczywistości trudno jednak o większą różnorodność od tej, jaką można zaobserwować w dziełach emblematycznych. Emblematyka powstająca w środowisku zakonnym była ponadto niezwykle połączaniem tradycji i nowatorstwa na poziomie ikonograficznym oraz intelektualnym, dokumentując zmiany zachodzące w mentalności i duchowości kolejnych pokoleń.

Odwiedzając opactwa cysterskie w Lubiążu, Łądzie, Pelplinie, Wąchocku, Sulejowie, Rudach, Toruniu, Gościkowie-Paradyżu czy Henrykowie można zauważyć intrygującą polichromię czy pięknie dekorowane stalle. Przedstawienia składające się z obrazu i inskrypcji – emblematy, które w zamyśle klasyka tego gatunku, renesansowego mistrza Andreasa Alciatusa, miały łączyć sztukę plastyczną i sztukę słowa, zapewne po to, by przemawiać mocniej, niż każdy z tych elementów występujący oddzielnie. Wprawdzie w jego teoretycznych opracowaniach forma emblematyczna pomyślana była jako przedstawienie o trójczłonowej konstrukcji (inskrpcja-obraz-subskrypcja), ale w zastosowaniu tej teorii do tworzenia wystroju obiektów sakralnych najczęściej ograniczano się do dwóch pierwszych elementów. Choć te dzieła sztuki we wspomnianych powyżej kompleksach klasztornych wciąż zachwycają, inspirują i niosą liczne tajemnice, w literaturze przedmiotu nie znajdujemy ich kompleksowego opracowania. Niniejszy projekt pozwoli na wypełnienie tej luki.

Jego głównym celem jest więc analiza oraz interpretacja programów dekoracji emblematycznych w opactwach cysterskich w oparciu o księgi emblematyczne i kompendia symboliczne powstające w Europie od XVI do XVIII wieku. Uwzględnione zostaną realizacje z terenu obecnej Polski, dzięki czemu przykłady związane z Rzeczpospolitą zaprezentowane zostaną w szerszym kontekście kulturowym, istotnym w pracach z dziedziny *emblem studies*.

Celem kolejnym jest wskazanie wzorów emblematycznych dekoracji. Źródła dotyczące danych opactw częściowo zostały zniszczone, a częściowo są rozproszone po archiwach diecezjalnych i państwowych oraz zagranicznych i trudno jest odnaleźć w kronikach zapisy np. na temat wykonawcy danego dzieła i jego warsztatu. Niniejsze badania pomyślane zostały jako rekonstrukcja programów emblematycznych, z uwzględnieniem fundacji dzieł, ich autorów oraz wzorów graficznych w księgach emblematycznych.

Program uwzględnia ponadto zagadnienia odbioru i recepcji. Umieszczenie wystroju emblematycznego w przestrzeni sakralnej nigdy nie było przypadkowe. Emblematy miały pełnić nie tylko funkcje dekoracyjne, ale także dydaktyczne. Twórca programu emblematycznego doskonale wiedział jakie treści chce poprzez niego przekazać i komu są one dedykowane, o czym często świadczyło miejsce, w którym je lokalizowano (chór, kapitułarz, stalle). Celem dodatkowym jest określenie funkcji programów emblematycznych w okresie ich powstania oraz w czasach współczesnych.

Efektom projektu będzie przygotowanie kompleksowej anglojęzycznej publikacji poświęconej programom emblematycznym znajdującym się w opactwach cysterskich zlokalizowanych na terenie współczesnych granic Polski. Na podstawie ksiąg emblematycznych omówione zostanie znaczenie każdego emblematu, a następnie przedstawiona zostanie całościowa interpretacja programów znajdujących się w każdym z opactw. Publikacja pozwoli na nowatorskie przedstawienie kultury i duchowości cystersów w ścisłym związku z dekoracją kościoła i klasztoru, a także wypełni lukę w prowadzonych badaniach nad dziedzictwem cystersów oraz wzbogaci polskie badania nad emblematyką stosowaną. Utworzony zostanie również katalog emblematów z opactw cysterskich (w języku polskim, angielskim i niemieckim), który umieszczony zostanie na platformie internetowej i będzie mógł posłużyć jako narzędzie do pracy dla historyków, historyków sztuki, kulturoznawców, literaturoznawców czy teologów. Katalog będzie można rozszerzać po zakończeniu projektu o programy emblematyczne znajdujące się w innych zgromadzeniach zakonnych oraz kościołach diecezjalnych. Przedstawiony projekt będzie zatem użyteczny w rozpoznaniu zjawiska emblematyki stosowanej w Rzeczypospolitej oraz na terenie dzisiejszej Polski.